

Maa- ja metsätalousministeriö

Lausuntopyyntö 7.12.2020 VN/5326/2020, VN/5326/2020-MMM-4

LAUSUNTO KANSALLISEN VESIHUOLTOUUDITUKSEN VISIOSTA JA SEN TOIMENPIDEOHJELMAN LUONNOKSESTA

Vesihuoltouudistuksen visio ja sen toimeenpano-ohjelma sisältävät monia kannatettavia ehdotuksia, jotka lisäävät vesihuoltopalvelujen kestävyyttä, yhteistyötä sekä palvelujen läpinäkyvyyttä sekä asiakkaiden, omistajien että viranomaisten suuntaan. Yksityiskohtaisina kommentteina Alva-yhtiöt Oy toteaa ehdotetuista toimenpiteistä seuraavaa:

a) Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain

Luonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi vesihuoltolailla siitä, että vesihuoltolaitoksissa sekä tukkuvesilaitoksissa säilyy kuntien tai asiakkaiden pääomistajuus. Tässä yhteydessä on tärkeää, ettei uusilla säännöksillä aseteta rajoituksia kestävä vesihuollon järjestämiselle ja kehittämiselle. Monien pienempien kuntien vesihuoltolaitoksilla on pulaa resursseista ja osaamisesta, missä tapauksessa esimerkiksi suuremman kuntaomisteisen vesihuoltolaitoksen palvelut, operointi ja myös merkittävä omistajuus voi tuoda vesihuoltopalvelujen järjestämisen nykyistä kestävämmälle pohjalle. Tämänkaltaisen järjestely on toteutettu mm. Alva Viitasaari Oy:n osalta, kun Viitasaaren vesihuolto siirtyi Alvan omistukseen, niin samalla vesihuollon osaamista on pystytty Viitasaarella merkittävästi vahvistamaan. Lainsäädännön tulee siten mahdollistaa ja jopa ohjata kohti paremmin hoidettua vesihuoltoa, jossa erilaiset omistusrakenteet eivät saa olla esteenä. Omistusrakenteiden suitsimisella ei ratkaista toiminnan laatua, tehokkuutta tai hinnoittelun kohtuullisuutta, parempi ratkaisu siihen on kehittää vesihuollon valvontamallia.

Koska monialayhtiöt lisääntyvät Suomessa jatkuvasti ja myös markkinoiden sääntely lisääntyy, on tärkeää, että vesihuoltopalvelujen tulevaisuuden investoinnit ja niiden vaatima itsenäinen hinnoittelu varmistetaan riittävällä toimintojen eriyttämisellä.

c) Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

Ehdotuksen mukaan mahdollisesta valvontamallista tultaisiin säätämään vasta vuosina 2023-2024. Valvontaa tukevat toimenpiteet olisi kuitenkin tärkeää käynnistää välittömästi. Alalle tulisi saada yhtenäinen ja riittävän kattava sekä yksityiskohtainen rakentamisen hinnasto. Hinnastossa tulisi ottaa huomioon riittävästi laitosten erilaiset olosuhteet.

Vesihuoltoalalle tulisi tehdä myös omaisuuslajien teknisten pitoaikojen määrittely. Näiden avulla kullekin laitokselle olisi mahdollista saada tekniset jälleenhankinta-arvot (JHA) ja tekniset nykykäyttöarvot (NKA) sekä omaisuuden tilaa kuvaava nykykäyttöarvoprosentti. Samalla tulisi investoinnit luokitella minimissään uus- ja korvausinvestointeihin. Näiden avulla olisi mahdollista seurata korvausinvestointitason riittävyyttä nyt ja tulevaisuudessa, nämä olisivat osana kevyttä valvontamallia. Omaisuuden tekninen nykykäyttöarvo on edellytys sille, että kohtuullinen tuotto sijoitetulle pääomalle voidaan yleensä määritellä. On hyvä tiedostaa, että tekninen nykykäyttöarvo kuvaa omaisuuden arvoa merkittävästi paremmin, kuin kirjanpidollinen tasearvo.

Vesihuoltomaksujen rakenteen kehittäminen on perusteltua ja yhtenäiset toimintatavat vähentäisivät siihen kohdistuvaa asiakkaiden kritiikkiä. Perusmaksujen osuus hinnoittelussa tulisi olla riittävän suuri vesihuollon kiinteiden kulujen merkittävän osuuden vuoksi. Perusmaksujen kattoprosentti voisi hyvin olla 50-70% perus- ja käyttömaksuista.

Vesihuoltouudistuksen visiossa on esitetty, että useimmat vesihuoltolaitokset olisivat tulevaisuudessa yhtiöitä, liikelaitoksia tai osuuskuntia. Ehdotus on perusteltu ja se olisi hyvä olla vaatimus, kun sille vaihtoehtona on kuntien taseyksikköinä toimivien vesihuoltolaitosten taloudellisen valvonnan lisääminen. Taloudelliset "piilokompensaatiot" tulisi poistaa, jotta niin kulurakenteet kuin hinnatkin olisivat paremmin vertailtavissa laitosten kesken. On tärkeää, että jatkossa hinnoittelu perustuu kaikilla laitoksilla todellisiin kustannuksiin.

e) Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Kehittämissuunnitteluvaihtoehdon palauttaminen lakiin on kannatettavaa. Sen kautta varmistetaan vesihuollon saumattomasta kytkeytymisestä muuhun suunnitteluun ja yhdyskuntarakenteen kehittämiseen ja maankäyttöön. Suunnittelun pitkäjänteisyys on tärkeää varmistaa. On huomattava, että kehittämissuunnitelma ja toiminta-aluepäätökset ovat molemmat valmistelultaan raskaita hallinnollisia asiakirjoja, joissa käsitellään samoja asioita eri aikaperspektiivissä. Lopputulos vaikuttaa suoraan vesihuoltolaitoksen investointivaihtoehtoihin.

Vesihuoltopalvelun hinnoitteluun liittyy paljon poliittista ohjausta. Kunnalla tulisi olla nykyistä selkeämpi vastuu päätöstensä seurauksista eli siitä, että palvelut sekä tuotetaan laadukkaasti ja kestävästi, että niistä peritään todelliset aiheuttamiskustannukset. Jotta vesihuoltolain 8 §:n mukainen tavoite siitä, että vesihuoltolaitos kykenee huolehtimaan vastuullaan olevasta vesihuollosta taloudellisesti ja asianmukaisesti täyttyisi, alueelliset vesihuoltomaksut laitoksen eri osissa olisivat monin paikoin perusteltuja. Saman pykälän 2) kohtaa tulkitaan usein niin, että tällainen hinnoittelu ei ole mahdollista ja siten kehittämissuunnitelman ja toiminta-aluepäätösten kustannusvaikutukset eivät kohdistukaan enää ao. käyttäjille.

Pitkäjänteisyys ja omaisuudenhallinnan korostaminen ovat tärkeitä painotuksia vesihuoltouudistuksessa. On tärkeää, että pitkäjänteisestä investointisuunnittelusta tulee lakisääteistä ja siten se ulotetaan myös pienemmille laitoksille, jotta vältetään tilanteita, joissa investointeihin ei varauduta ja laitokset kaatuvat myöhemmin kunnan vastuulle. Vesihuolto-omaisuuden tila lähtee isota kuvasta eli omaisuuden arvon määrittämisestä tarkentuen sitten yksityiskohtaisempaan tietoon esim. yksittäisen komponenttiryhmän tilasta. Systemaattinen omaisuuden hallinta on kaiken perusta ja sen kehittäminen tulee olla kaikilta osin vesihuollon keskiössä.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Kohdennettu neuvonta on kannatettavaa. Yhdistymisasiat voivat olla joskus haasteellisia poliittisista syistä ja on huolehdittava siitä, että myös alueen isompi laitos tulee kuulluksi mahdollisista yhdistymisideoista. Tilanteissa tulisi olla käytettävissä alueellisten maksujen instrumentti, jotta toisen laitoksen taloudellista- tai korjausvelkaa ei maksateta toisen laitoksen asiakkailla.

g) Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

Alva-yhtiöillä monialayhtiönä on hyviä kokemuksia energia-alan lakisääteisistä pätevyysvaatimuksista, jotka mm. helpottavat rekrytointitilanteita. Vesihuollossa pätevyysvaatimuksia tulisi jakaa laitokseen mukaisesti vähintään kahteen ryhmään. Pätevyydet voisivat liittyä mm. veden tuotantoon ja jakeluun sekä jäteveden puhdistukseen, kriittisten työvaiheiden toteuttamiseen, jotka voivat liittyä kaivantojen tukemiseen tai vaikka vesijohtoverkossa tapahtuviin kytkentöihin.

Alva on mielellään mukana tuomassa osaamistaan mm. omaisuuden hallintaan, kohtuullisen tuoton laskentaan, valvontamallin kehittämiseen tai pätevyysvaatimuksiin liittyvissä asioissa.

Verkkojohtaja

Kari Kautto